

Anmeldelser

Kasper Lippert-Rasmussen og Jesper Ryberg (red.), *Født og forbliver lige og frie? Om diskrimination og etik*. København: Museum Tusulanums Forlag, 2007, 245 s., kr. 198.

En række danske og internationalt anerkendte filosoffer har, som en del af deres virke, de seneste år anvendt redskaber fra analytisk filosofi til at kaste lys over politologisk relevante temaer. I nærværende værk gælder det diskrimination. Temaet behandles både begrebsligt og normativt samt i relation til en række konkrete problematikker. I et par stærke indledende kapitler giver Kasper Lippert-Rasmussen et bud på en definition af diskrimination samt på hvorfor diskrimination er moralsk problematisk. Med hensyn til definitionen af diskrimination argumenterer Lippert-Rasmussen for en forståelse af handlingsdiskrimination, der formuleres således: „En person udsættes for snæver diskrimination, hvis nogen behandler vedkommende ringere end andre, blot fordi vedkommende tilhører en bestemt gruppe“ (p. 23). Det bedste, men dog ikke uproblematisk, bud på, hvorfor diskrimination således forstået er moralsk problematisk skal, ifølge Lippert-Rasmussen, findes i den såkaldte skadestilgang. Groft sagt hævder denne, at diskrimination er moralsk forkert, fordi den stiller ofrene for diskrimination ringere (p. 45). Det er værd at bemærke, at diskrimination rent definatorisk ikke indbefatter, at ofrene stilles ringere. Det er nemlig muligt, at nogen behandler en person ringere end andre (blot fordi vedkommende tilhører en bestemt gruppe) – dvs. at den sidste udsættes for diskrimination – uden at virkningen eller udfaldet ved den dårligere behandling er, at ofret stilles ringere. Et eksempel er en kvinde, der udsættes for diskrimination – behandles dårligere end andre – hvor dette imidlertid bevirker, at hun bliver i stand til at mobilisere mere viljestyrke og energi og dermed bliver bedre til at realisere sine mål, end hvis hun ikke var blevet diskrimineret (p. 45). Men, kan det hævdes, typisk betyder diskrimination, at de, der diskrimineres imod, stilles ringere end andre, og det er i kraft heraf, at diskrimination er moralsk problematisk.

Hvor plausibel skadestilgangen til det moralsk problematiske ved diskrimination kan synes, finder jeg, at den kan konfronteres med en indvending, som bogen ikke umiddelbart synes at svare på. Min anke tager udgangspunkt i Lippert-Rasmussens egen belysning af et problem ved en af de konkurrerende tilgange til, hvorfor diskrimination er moralsk forkert, nemlig respekttilgangen (pp. 41-44). Respekttilgangen hævder groft sagt, at diskrimination er moralsk forkert, fordi diskrimination indebærer disrespekt over for dem, der diskrimi-

neres imod. I en bestræbelse på at gøre denne tilgang tilstrækkelig bred til at indfange diskriminationsfænomener, som den ikke som udgangspunkt indbefatter – fx strukturel diskrimination, der ikke umiddelbart synes at involvere, at ofrene tilskrives en lavere moralsk status, end de har – foreslås en opfattelse af disrespekt, der hævder, at i det omfang, man medvirker til at behandle andre dårligere, end de burde behandles (dvs. man handler moralsk forkert), handler man disrespektfuldt. Problemet med denne opfattelse er imidlertid, ifølge Lippert-Rasmussen, at tilgangen i den brede udformning ikke længere tjener som et bud på, hvorfor diskrimination er moralsk forkert. Hvis vi, for at afklare om en handling er disrespektfuld, må vide, om den er moralsk forkert, så kan vi ikke samtidig hævde, at disrespekt forklarer, hvorfor handlinger er moralsk forkerte (p. 43). Det vil svare til at forklare det moralsk forkerte med det moralsk forkerte – et cirkulært argument. Mit spørgsmål til det videre argument går på, om ikke et parallelt problem gør sig gældende med hensyn til det første forslag til en nødvendig præcisering af skadestilgangen, nemlig hvad angår sammenligningsgrundlaget, i et udsagn gående på at nogen stilles ringere i kraft af diskriminationen (p. 45). „Ringere i forhold til hvad“ må skadestilgangen præcisere. Det første forslag til en præcisering beror på at sige, at det spørgsmål groft sagt skal besvares med ringere end de burde være stillet (p. 45). Lippert-Rasmussen anfører et problem ved denne opfattelse gående på, at det synes plausibelt, at der godt kan forekomme diskrimination mod en gruppe, der i forvejen er bedre stillet, end den burde være, og som ikke, formoder jeg, i kraft af diskriminationen stilles ringere, end den burde være stillet. Men så vidt jeg kan se, er der også et andet, og måske mere fundamentalt, problem med den specifikation af sammenligningsgrundlaget. Den synes nemlig, som antydnet, at give anledning til et problem magen til problemet for disrespekttilgangen. Hvis vi nemlig, for at afgøre om en handling involverer skade, må vide, om den indebærer, at nogen stilles ringere, end de burde være stillet (om nogen stilles moralsk forkert), hvorledes kan skade i denne forstand da tjene til at forklare, at handlinger er moralsk forkerte? Igen synes vi at ville forklare det moralsk forkerte med det moralsk forkerte. Den foreslåede specifikation er imidlertid naturligvis ikke den eneste mulige. Den anden, Lippert-Rasmussen foreslår, er, at vi skal se på, om man stilles ringere, end man ville være stillet, hvis der ikke var blevet diskrimineret imod en (p. 45). Den specifikation er imidlertid heller ikke uden problemer, finder jeg. I hvert fald ikke, hvis vi vælger at udfolde den på en indflydelsesrig måde, foreslået af David Gauthier i *Morals by Agreement*. Ifølge denne skal vi for at afklare, om en person A skader en person B, groft sagt se på, om B er dårligere stillet i kraft af A's tilstedeværelse. Tag en gruppe, der har egenskaber, som betyder, at samarbejde med dem er af begrænset interesse for andre ud fra en snæver nyttemaksimerende betragtning, mens omvendt deres interesse i sam-

arbejde er betragtelig. Det kunne fx være handikappede, der i kraft af deres handicap har begrænsede muligheder for at bidrage produktivt og dermed for at indgå i økonomiske interaktioner til gensidig fordel. Andre, der ikke er kendt for disse egenskaber, kan tænkes at udsætte de handikappede for en dårligere behandling end den behandling, de tildeler (andre) ikke-handikappede. De tilbyder simpelthen handikappede dårligere samarbejdsvilkår – vilkår der afspejler de ikke-handikappedes begrænsede interesse i samarbejde og de handikappedes betragtelige interesse i samme. Så de handikappede diskrimineres kort sagt (de behandles dårligere end andre, blot fordi de tilhører en given gruppe eller har bestemte egenskaber). Men er det en diskrimination, der involverer skade for de handikappede? – er det, med andre, ord en moralsk problematisk diskrimination? Det synes ikke klart givet den nærværende opfattelse af skade. Hvis nemlig diskriminationen slet ikke havde fundet sted – hvis de, der udøver diskriminationen, slet ikke havde været til stede – så ville de handikappede plausibelt være dårligere stillet. Implikationen er, at vi ifølge denne opfattelse af skade må sige, at diskriminationen, der finder sted, ikke er moralsk problematisk. Nu er Lippert-Rasmussen, som nævnt, helt på det rene med, at tilfælde af diskrimination ikke nødvendigvis involverer skade og dermed heller ikke nødvendigvis er moralsk problematiske. Men bemærk, at eksemplerne, der gives på dette, såsom kvinden, der udvikler viljestyrke og energi i kraft af diskriminationen, indebærer, at de, der udsættes for diskrimination, ender med at være bedre stillet end andre grupper. I de handikappedes tilfælde er det ikke sandt, og det synes en betænkelig konklusion ved nærværende specificering af skadestilgangen, at den har den implikation, at vi må sige, at der intet moralsk problematisk er ved den diskrimination, de handikappede udsættes for. Nu er den første og anden måde at specificere sammenligningsgrundlaget for skadestilgangen naturligvis ikke de eneste muligheder. Motiveret af problemerne med den anden specificering, samt ihukommende hensynet til at undgå problemerne med den første specificering, kunne vi foreslå en form for egalitært sammenligningsgrundlag, således at vi skulle se på, om folk var ringere stillet, end hvad fx en lige ressourceandel (en, der inkluderer interne ressourcer) tilsagde. Problemet med den tredje specificering er imidlertid for det første, at den rammes af det problem, Lippert-Rasmussen selv nævner for den første redegørelse, nemlig at individer, der har flere ressourcer, end de burde have ud fra en egalitær standard, sandsynligvis godt kan diskrimineres (selvom diskriminationen ikke er af en sådan størrelse, at de ender med at have en mindre end lige andel af ressourcer). For det andet er der de velkendte problemer med at begrunde et egalitært udgangspunkt. Hvis vi fx henviser til, at en række uligheder beror på faktorer, individer ikke selv er herre over – at disse uligheder i denne forstand er moralsk tilfældige, baseret på held – så tjener det nok til at afvise positioner, der mener, at fordelingen bør

afspejle sådanne faktorer, men i sig selv opnår det intet i retning af at afvise, at andre begrundelser for ulighed kunne gives (henvisningen begrundet altså ikke lighed). Hvis ovenstående er korrekt, må skadestilgang altså imødegå et trilemma for at fremstå plausibelt. Det er bestemt muligt, at den er i stand til det, samt at den, uanset disse problemer, er den mest plausible redegørelse for, hvorfor diskrimination er moralsk problematisk.

Den overordnede skadestilgang anvendes konstruktivt i en række af bogens kapitler. Efter de generelle kapitler følger først en række kapitler, der omhandler bestemte måder at diskriminere på. Fx beskæftiger Jesper Ryberg sig med, hvorvidt sprog kan være diskriminerende. I overensstemmelse med skadestilgangen afhænger det af, hvorvidt ytringer kan skade. Her peger Ryberg på flere relevante henseender, i hvilke sprog kan skade. Han nævner den frygt, hadske udsagn kan fremkalde i de grupper, udsagnene angår. Endvidere kan nedsættende sprogbrug om en gruppe på sigt plausibelt tjene til at underminere dets medlemmers selvrespekt. Endelig kan sådan tale plante sig i bevidstheden i brede dele af befolkningen og derved have negative konsekvenser for den eller de grupper, det drejer sig om (fx hvis ordene tjener til at fremstille kvinder som dumme, sorte som tyvagtige etc.). Med hensyn til den nærmere afgørelse af, om ytringer kan skade på denne eller andre måder, peger Ryberg på, at det i høj grad er et kontekstuel eller fakta-sensitivt spørgsmål. Endvidere fremhæver han nyttigt forskellen mellem det at mene, at der kan være noget moralsk problematisk ved ytringer, og det, at der, alt taget i betragtning, er gode grunde til at bruge statens tvangsmagt til at forhindre skadelige ytringer. Den næste række af kapitler angår diskrimination mod bestemte grupper. Fx drøfter Sune Lægaard, hvorvidt et tørklædeforbud er diskriminerende over for muslimske kvinder. Igen er skadestilgangen relevant i den forstand, at spørgsmålet om, hvorvidt muslimske kvinder skades af et eventuelt tørklædeforbud, synes relevant for en vurdering af, om der er tale om moralsk problematisk diskrimination (hvis der overhovedet er tale om diskrimination, dvs. hvis muslimske kvinder plausibelt kan siges at blive behandlet dårligere end andre i kraft af et tørklædeforbud). Hvorvidt det er tilfældet, er et kontroversielt spørgsmål. Mens accept af tørklæder fx kan ses som et udtryk for behørig og for minoritetsgruppen gunstig imødekommenhed (og afvisning heraf omvendt kan ses som en afvisning med skadelig effekt for gruppen), kan en accept på den anden side fx ses som et bidrag til at opretholde en kvindeundertrykkende praksis til skade for muslimske kvinder. I bogens afsluttende kapitel drøfter Lippert-Rasmussen argumenter for og imod et af de midler, der er blevet taget i anvendelse for at modgå diskrimination, nemlig positiv særbehandling.

Det skulle fremgå tydeligt, at bogen rejser vigtige og centrale problematikker angående den begrebslige og normative side ved diskrimination generelt

og i en række konkrete sammenhænge og i den forstand er yderst anbefalelsesværdig.

Søren Flinch Midtgaard
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Sanford F. Schram and Brian Caterino (eds.), *Making Political Science Matter: Debating Knowledge, Research and Method*, New York: New York University Press, 2006, 304 s., £ 15.00.

Lad mig allerede indledningsvis slå fast, at jeg er sociolog, ikke politolog, og derfor kan det for læseren måske forekomme mærkværdigt, at jeg her anmelder en bog om nye vinkler og udfordringer inden for politisk videnskab, for hvad i alverden ved en sociolog overhovedet herom? Svaret herpå må retmæssigt være: ikke så synderligt meget. Ikke desto mindre er jeg som indædt modstander af monopolisering af faglighed eller discipliners lukken sig om sig selv af den opfattelse, at jeg som sociolog stadig kan bidrage med et par betragtninger om denne bog, der både kan påpege dens styrker og svagheder, dens potentialer og problemer. Bogen, det drejer sig om, er Sanford F. Schram og Brian Caterinos redigerede antologi *Making Political Science Matter*, som proklamerer, at dens prominente forfattere forsøger at sparke liv i politisk videnskab, blandt andet gennem at udfordre eksisterende implicitte politiske biases eller ved at knytte politisk videnskab til nutidens realpolitik. Kort sagt ønsker bogen at argumentere for, at politisk videnskab har behov for at blive nytænkt, omtænkt eller gentænkt. Hvorvidt der eksisterer et sådant reelt behov for revitalisering, vil jeg overlade til kolleger inden for den politiske videnskabs egne række at vurdere.

Imidlertid minder denne interesse for at nytænke eller omtænke selv de mest fundamentale aspekter af samfundsvidenskabelige fagdiscipliner, som i disse år flourerer i mange discipliner, om en tilsvarende tilbøjelighed inden for nutidens sociologi, hvor der også er øget fokus på at skulle forny, rehabiliterer eller retfærdiggøre sig, hvilket blandt andet kommer til udtryk i den ophedede debat om „offentlig sociologi“ (*public sociology*), der i de senere år har problematiseret og sat sociologiens samspil med det omkringliggende samfund på dagsordenen. Det er min oplevelse, at essensen i denne tendens, som *Making Political Science Matter* ligeledes er et udtryk for, kan koges ned til ønsket om at genopdage eller genopfinde det, som man ofte allerede ved i forvejen. Pitirim Sorokin betegnede sarkastisk i sin klassiker *Fads and Foibles in Modern Sociology* denne tendens „Columbus-komplekset“, hvormed han henviste til, at samfunds-

videnskabsfolk vedvarende forledte sig selv til at tro, at de – ligesom deres kolleger i de naturvidenskabelige discipliner – var opdagelsesorienterede og faktisk var engageret i at opfinde nye sider af det sociale liv. Jeg tror, at tiden har vist, at Sorokins sarkasme var berettiget. Som konsekvens heraf lider sociologien, og tilsyneladende også politisk videnskab, af det, som jeg har betegnet som en „repetitiv tendens“ (i modsætning til en „kumulativ tendens“ som i naturvidenskaberne), som medfører en masse „bøger om bøger“ og „fortolkninger af fortolkninger“. Det er naturligvis sundt nu og da at kaste kritisk-refleksivt lys over det, man laver, som bidragsyderne til Schram og Caterinos bog gør det, fordi den virkelighed, man som samfundsforsker fungerer og navigerer i, forandrer sig, men det er allerede mange årtier siden, at Thomas S. Kuhn berømt bemærkede det overraskende og nærmest absurde i de mest basale diskussionspunkter, som fandtes inden for samfundsvidenskabelig forskning – herunder sociologi, psykologi og politisk videnskab:

Jeg er overrasket over graden og omfanget af den åbenlyse uoverensstemmelse blandt samfundsvidenskabsfolk over anerkendte videnskabelige problemers væsen og metoder ... Udøvelsen af astronomi, fysik, kemi eller biologi er normalt ikke i stand til at skabe de samme kontroverser over det mest grundlæggende, som i dag ofte forekommer at være iboende, lad os sige, blandt psykologer og sociologer (Kuhn, 1970: viii).

Denne tilbøjelighed til grundlæggende at sætte spørgsmålstegn ved sig selv, sine metoder og teorier og ultimativt selve sin disciplins berettigelse, som Kuhn her beskriver blandt psykologer og sociologer, der endnu ikke har nået et paradigmatisk niveau, er tilsyneladende også ved at smitte mine fagfæller i politisk videnskab, hvis man skal tro budskabet i *Making Political Science Matter*. Tendensen til at tænke i faglige kriser, uindfriede løfter eller opløsningsscenerier, og dermed efterfølgende i nødvendigheden af løsninger, nye begrebsrammer eller revitalisering blandt samfundsvidenskaberne, er mest af alt tilbøjelig til at kamuflere, at man ofte ikke formår at vise ens disciplins berettigelse i praksis og dermed gør den til et teoretisk eller skolastisk anliggende (Jacobsen, 2006). Hermed har jeg måske allerede antydnet, at jeg ikke mener, at *Making Political Science Matter* på afgørende punkter vil forandre eller forny dagsordenen inden for politisk videnskab. Men før jeg kommer så langt i min argumentation, lad mig da vende mig mod selve bogen og dens baggrund.

Afsættet for *Making Political Science Matter* er såmænd dansk og består af Bent Flyvbjergs (2001) bog *Making Social Science Matter*, som denne bog direkte slægter på. Flyvbjergs oprindelige bog beskæftigede sig med, hvilken type forskning samfundsvidenskaberne var bedst egnede til at frembringe – kontekstuel, værdidrevet og praksisorienteret viden (*phronesis*) – og hvordan samfundsvidenskaberne derfor burde afkaste sig alle illusioner om at imitere

naturvidenskabernes vidensideal om enten *techne* eller *episteme*. Jeg fik faktisk en ubændig lyst til at genlæse Flyvbjergs oprindelige bog, som jeg anmeldte for år tilbage i *Dansk Sociologi* (Jacobsen, 2002), fordi den netop så velargumenteret og velstruktureret viste, hvorledes en dagsorden for en såkaldt „fronetisk samfundsvidenskab“ kunne opstilles og gennemføres. *Making Political Science Matter* tager stafetten op fra denne bog og viderefører det, som redaktørerne nu noget personfikseret kalder for „Flyvbjerg-debatten“ og „Flyvbjerg-effekten“. Dog tror jeg næppe, at Flyvbjerg – selvom han er mig en god kollega – kan krediteres som den egentlige ophavsmand til grundlagsdebatter om hverken casestudier, magtanalyser eller dialogisk samfundsforskning, selvom han ganske vist berører dem i sin bog.

I *Making Political Science Matter* findes såvel støtter til som kritikere af Flyvbjergs perspektiv på fronetisk samfundsvidenskab. I den forbindelse diskuterer flere bidragydere forskellige relaterede tematikker i forhold til Flyvbjerg-debatten såsom metodologisk pluralisme, paradigmatisk versus ikke-paradigmatisk samfundsvidenskab og aktionsforskning. I bogens første sektion tager forfatterne livtag med Flyvbjergs fronetiske samfundsvidenskabsforståelse og forsøger at modificere og/eller kritisere hans grundlæggende perspektiv. I bogens anden sektion forholder bidragyderne sig til mere generelle teoretiske debatter affødt af Flyvbjergs perspektiv, herunder i forhold til en udvidelse af hans forståelse af det fronetiske, hans syntese mellem Nietzsche og Aristoteles' forståelser af fronesis, hans relation til Foucaults magt/viden-forståelse samt hans begreb om intuitiv viden i forhold til neurofysiologi. I bogens tredje og sidste sektion relateres til mere fagdisciplinære aspekter af Flyvbjerg-debatten, fx i relation til modsætningen mellem en harmonisk versus en antagonistisk opfattelse af videnskabelig/metodologisk pluralisme, betydningen for pædagogik og læring af fronesis og slutteligt i forhold til frihed og ufrihed i politiske magtanalyser. Således vises det gennem bogen, hvorledes Flyvbjergs perspektiv kan anvendes både i forhold til specifikke debatter om særlige tematikker inden for politisk videnskab, overordnede teoretiske diskussioner og slutteligt i forhold til fagdisciplinære aspekter.

Den her anmeldte bog, som jeg fortrinsvis har *talt om* snarere end *gået ind i*, består således af en lang række essays, der alle beskæftiger sig med, hvorledes politisk videnskab under nye politiske, videnskabelige og sociale vilkår bedst muligt kan og bør praktiseres. Bogen rummer således mange interessante bidrag og bidragydere, herunder kapitler af Bent Flyvbjerg selv, af Stewart Clegg, David Kettler og Theodore Schatzki. Det ville være overkill her minutiøst at gennemgå alle kapitlerne et for et, så derfor vil jeg nøjes med at konstatere, at bogens største styrke – på tværs af kapitlerne – ligger i dens forsøg på at skabe et fundament for en samlet vurdering af den fronetiske samfundsvidenskabs betydning og berettigelse i dag, mens dens største svaghed derimod er, at den

– synes jeg – ikke formår at repræsentere synderligt overraskende perspektiver eller sindsoprivende analyser af, hvad politisk videnskab er, kan eller vil.

Making Political Science Matter er ikke, som det er antydnet ovenfor, en bog, som denne anmelder nærer voldsom eller overdrevet veneration for. Jeg ser den som udtryk for en typisk tendens i tiden til inden for samfundsvidenskabernes at vende blikket indad mod sig selv. Man kan måske endda frygte, at vi nu også skal til at læse bøger, der bærer titler som *Making Chemistry Matter*, *Making Anthropology Matter* eller *Making Mathematics Matter* – bøger, der efter min mening er overflødige og ofte vil være mere fagligt navlebeskuende end fagligt nødvendige. Bøger af denne slags er udtryk for en introvert tendens til at dyrke sig selv, sin egen faglighed og sine egne snævre problemstillinger, som jeg ikke håber kommer til at brede sig som ringe i vandet. Det kan altid være godt og frugtbart – og påkrævet – med afgrænsede faglige disputer, men de må ikke tage næring fra den faktiske udførelse af forskning. Jeg så således hellere, at man i praksis valgte at demonstrere snarere end diskutere, hvorledes man ønsker, at samfundsforskning, herunder politisk videnskab og sociologi, kan eller skal udføres.

Hvis man virkelig skal udgive bøger, der sætter dagsordener eller udvider horisonter, så må der være noget nyt at skrive om, noget vigtigt nyt at afrapportere. Hvorvidt denne bog faktisk indfrier denne forudsætning, vil jeg lade læseren afgøre. Imidlertid mener jeg ikke, at den substantielt rummer så meget saft og kraft, at den er uundgåelig eller påkrævet læsning blandt politologer eller andre samfundsvidenskabsinteresserede læsere. Den rummer nogle interessante enkeltstående bidrag om en lang række aspekter af politisk videnskab, herunder fronesis, metodologi, Perestroika-bevægelsen, tværfaglighed, politisk bias, forbindelsen mellem empiri og teori, rational choice teori osv., men jeg må tilstå, at jeg ikke er imponeret over innovationen eller originaliteten i bogen. Det fører mig tilbage til min indledende betragtning – min manglende evne til at blive imponeret over *Making Political Science Matter* kan meget vel skyldes, at jeg er sociolog, ikke politisk videnskabsmand, hvorfor man belejligt kan hævde, at jeg ikke aner, hvad jeg taler om, men jeg har set – og givetvis også selv bidraget til – alt for mange af denne type af bøger til, at de kan vedblive med at gøre mig åndeløs.

Michael Hviid Jacobsen
Aalborg Universitet

Referencer

Bent Flyvbjerg (2001). *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Jacobsen, Michael Hviid (2002). „Bog anmeldelse af Bent Flyvbjerg“, *Dansk Sociologi*, 13. årgang, nr. 3, pp. 148-152.
- Jacobsen, Michael Hviid (2006). „Sociologiens ‘død’? Dødens sociologi – manifest for stimuleringen af den sociologiske fantasi i fragmentationens tidsalder“, *Sociologi i dag*, 36. årgang, nr. 4, pp. 62-96.
- Kuhn, Thomas S. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago: University of Chicago Press.

Nanna Hvidt og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2007*, København: DIIS, 2007, 197 s., kr. 100,00 (gratis download: www.diis.dk/sw37793.asp)

Denne 11. årgang af den engelsksprogede fortsættelse af *Dansk Udenrigspolitisk Årbog* er interessant ved sin koncentration omkring to forbundne temaer; globaliseringen og Muhammed (eller tegninge-)krisen i 2005-06. Årbogen er opbygget efter det sædvanlige format: først en håndfuld artikler om aktuel dansk udenrigspolitik, indledt af den såkaldte direktørartikel, hvor Udenrigsministeriets direktør giver ministeriets version af det foregående års udenrigspolitik. Derpå en dokumentarisk del, mest ministertaler for et internationalt publikum, en opinionsdel og sidst en bibliografi over årets artikler om dansk udenrigspolitik på hovedsprogene.

Direktørartiklen er ikke altid lige spændende, men i år er den. Ulrik Federspiel har efter sin tiltræden i oktober 2005 interesseret sig stærkt for globaliseringsfænomenet og fik i 2006 gennemført en større evaluering af dens implikationer for Udenrigsministeriet. Det skete med deltagelse af udenlandske forskere, blandt andre Joseph Nye og Anne Marie Slaughter, hvorved begreber som *soft power* og *networking* er blevet noget nær *household words* på Asiatisk Plads.

Artiklens udgangshypotese er en igangværende ændring af det westfalske system i retning af et globalt netværkssamfund af statslige og ikke-statslige aktører, hvor uformelle samarbejdsformer til dels tager over fra formelle strukturer. For udenrigstjenesten betyder det øget vægt på konsulatsvæsenet og *public diplomacy*, dvs. aktiviteter rettet mod samfundene snarere end regeringerne og mod koalitionsstrategier inden for det mellemstatslige samarbejde.

Federspiel fremhæver to aktuelle eksempler på globaliseringens indvirkning på dansk udenrigspolitik, Muhammed-krisen og Libanon-konflikten, hvor op mod 6.000 personer blev evakueret til Danmark. Analysen følger ikke overraskende den officielle linje, at Muhammed-krisen havde karakter af en „naturkatastrofe“, som ikke havde noget *quick fix*, at Danmark fik god støtte fra sine allierede, og at den ikke havde den negative effekt på handlerummet for dansk udenrigspolitik, som visse forskere (anmelderen inklusive) har hævdet.

Det samme synspunkt gør FN-ambassadør Ellen Margrethe Løj gældende

i sin efterfølgende, ganske nøgterne artikel om Danmarks medlemskab af Sikkerhedsrådet i 2005-06. Hun karakteriserer selv den danske tilgang til medlemskabet som seriøs, konstruktiv og aktiv, hvilket ikke virker uplausibelt. Konkret havde Danmark fire prioriteter i Rådet: 1) nye trusler, specielt fra terrorisme, 2) konfliktforebyggelse og krisehåndtering, 3) Afrika og 4) styrkelse af Sikkerhedsrådet og den internationale retsorden. Den største satsning, formandskabet for Rådets Counter-Terrorism Committee, skildres indgående og afsluttes med et fromt håb om, at de ændringer af komiteens arbejdsmåde, som Danmark fik gennemført, vil kunne føre til mere konkrete resultater under efterfølgende formandskaber.

Artikeldelen afsluttes med to artikler om Muhammed-krisen af henholdsvis Henrik Larsen, lektor ved Institut for Statskundskab, KU, og Helle Ryt kønen, *lecturer* ved Stanford University. Henrik Larsen tager udgangspunkt i en tilsyneladende indre modsigelse i dansk udenrigspolitik i disse år: mellem den stærke bilaterale binding til USA og den helt centrale rolle, som EU fortsat tildeles i den officielle retorik. Henrik Larsen undersøger specielt den danske regerings forsøg på at sikre sig støtte fra EU og USA under krisen og konstaterer, at det først var meget sent – nemlig da det sidst i januar 2006 endelig stod klart for regeringen, at man havde en alvorlig krise på hånden – at der blev gjort seriøse forsøg herpå. Allerede i efteråret 2005 havde man dog henvendt sig til de franske og britiske regeringer for at høre deres mening og fået det råd, at man skulle gøre noget ved sagen og ikke ignorere den. Et råd, som ikke blev fulgt.

Larsens detaljerede gennemgang af EU's reaktion på krisen i januar-februar 2006 viser, at Danmark nok fik støtte, især efter ambassadebrændingerne, men at der var blandede opfattelser af regeringens håndtering af krisen hos EU-partnerne. Også USA's reaktion var forbeholden indtil efter ambassadeafbrændingerne og udpræget kritisk over for *Jyllands-Postens* tegninger. Henrik Larsen konkluderer, at EU kom tidligere på banen og tog flere initiativer end USA, men at USA's støtte ikke af den grund betød mindre for indkapslingen af krisen. Konklusionen er endvidere, at Muhammed-krisen ikke havde nogen afgørende indvirkning på den respektive prioritering af det europæiske og atlantiske i dansk udenrigspolitik.

Helle Ryt kønens diskursanalytiske konklusion er dobbelt: at USA og Europa reagerede forskelligt på krisen, idet USA viste større forståelse for dens religiøse aspekter end Europa, men at Vesten i det store perspektiv var enig om, at diskursen rettelig drejede sig om en trussel mod ytringsfriheden fra fundamentalistiske muslimer, hvilket jo også var den danske regerings holdning. Efter Ryt kønens opfattelse var dette dog en alt for snæver måde at anskue sagen på, idet den ignorerede den bredere kontekst af vestlig-muslimske relationer, som tegningerne blev publiceret i, dvs. krigen mod terror og negative holdninger til muslimske immigranter. I sin analyse tager hun derfor ikke ud-

gangspunkt i tegningerne, men i Brian Mikkelsens tale på det konservative landsmøde ugen forinden, som var blandt de fire eksempler på anti-muslimske tendenser, som de islamiske ambassadører nævnte i deres brev til statsministeren. Her omtalte kulturministeren muslimsk kultur som middelalderlig og kritiserede muslimske indvandrere for at afvise dansk kultur og europæiske demokratiske normer. Uden at Rytikønen bruger globaliseringsbegrebet, anvender hun her et argument, som kun sjældent dukker op i en dansk globaliseringsforståelse, som er udpræget defensiv, for ikke at sige afvisende over for de kulturelle (og migrationsmæssige) aspekter af fænomenet.

Den efterfølgende artikeldel har ligeledes Muhammed-krise, globalisering og forholdet til den muslimske verden som hovedemne og giver et godt indblik i det officielle Danmarks politik i disse spørgsmål, i hvert fald på udebane. Årbogen er med sit nuværende format mest rettet mod et internationalt publikum som et slags visitkort for DIIS. Men denne årgang viser, at den også har meget at sige til et hjemligt publikum.

Nikolaj Petersen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jeppe Villadsen, *Det støjende samfund. På besøg i ytringsfrihedens kampzone*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2007, 189 s., kr. 168,00.

Selvet, subjektiviteten og den ukrænkelige frihed. Dette er kodeord for den liberale, selvrefleksive senmodernitet, som den er beskrevet af cand.scient.soc. Jeppe Villadsen. Til trods for forfatterens i akademiske kredse beskedne titel, bør hans bog dog ikke placeres på en beskeden plads på bibliotekernes hylder. Bogen indeholder en oparbejdning af en omfattende juridisk, sociologisk og filosofisk litteratur, som giver nye indsigter i ytringsfrihedens legitime grænser.

Jeppe Villadsen knytter indledningsvis opfattelsen af subjektivitetens ukrænkelighed sammen med den tiltagende opfattelse af, at ytringsfriheden er en ubegrænset rettighed. I en dansk kontekst er flere synspunkter og udtalelser i nyere tid ofte blevet opfattet som krænkende og har dermed givet anledning til skandale. Her nævnes forhenværende statsminister Poul Nyrups udtalelse om Dansk Folkeparti tilbage i 1999 („stuerene, det bliver I aldrig“), og hans fysiske destruktion af Anders Fogh Rasmussens manifest *Fra socialstat til minimalstat* under valgkampen i 2001. Begge dele gav utilsigtet genstanden for kritik, Dansk Folkeparti og formanden for partiet Venstre, folkelig opbakning, fordi de fremstod som krænkede af Poul Nyrups udtalelser og handlinger.

ger. *Jyllands-Postens* karikaturer af den hellige profet Muhammed havde samme effekt, og til trods for at dette var den mest vidtrækkende af de tre begivenheder, som nævnes, indtager episoden en relativt tilbagetrukket rolle i bogen. I forhold til den store medieeksponering af det muslimske billedforbud, *Jyllands-Posten* og den danske regerings håndtering af den såkaldte Muhammedkrise, er det befriende at erfare, at Jeppe Villadsens ærinde er en genealogisk analyse af begrebet ytringsfrihed, og at denne analyse foretages i et relativt bredt historisk og internationaliseret perspektiv.

Bogen er skrevet med tydelig inspiration fra Michel Foucaults *Talens forfatning*. Jeppe Villadsens analyse starter med tilblivelsen af FN's menneskerettighedserklæring, som gradvist indarbejdes i den nationale retspraksis. Han beskriver deres status, og hvordan det forekommer paradoksalt, at der kun undtagelsesvis sættes spørgsmålstegn ved menneskerettighederne, selvom „de store fortællinger er døde“, og alle principper derfor er blevet genstand for offentlig refleksion. Selvom menneskerettighederne er grundlaget for den ytringsfrihed, som er bogens genstand, så forfalder Jeppe Villadsen dog ikke til en ukritisk hyldest. Han fremfører de tre væsentlige indvendinger mod menneskerettigheder: deres manglende metafysiske legitimitet, hensigtsmæssigheden af at „eksportere“ vestlige liberale principper til andre dele af verden og de utilsigtede konsekvenser af den øgede rettighedstænkning for samfundets sammenhængskraft. Dernæst viser han, hvordan den statslige, moralske censur gradvist er aftaget i efterkrigstiden, og hvordan den er blevet erstattet med det, Jeppe Villadsen betegner som rationaliseret censur. Den rationaliserede censur definerer han som en eftercensur, hvor ytringer først sanktioneres, hvis modtageren opfatter ytringerne som krænkende. Den rationaliserede censur anskuer Jeppe Villadsen som en konsekvens af de udflydende grænser mellem det, som Jürgen Habermas betegner som staten, den politiske offentlighed, privatsfæren og den sociale sfære, og som medfører, at opfattelsen af, hvad der er krænkende for den enkelte, er flydende og genstand for forhandling. Den utilsigtede effekt af denne rationaliserede censur er usikkerhed fra forfatteres, meningsdanneres og forlæggeres side, og det udlægger Jeppe Villadsen som en kilde til en stadig højere grad af selvcensur, som forhindrer den frie dialog, som han, i forlængelse af Jürgen Habermas' teoridannelse, opfatter som central for demokratiet. Selvcensuren fremstår dermed som slagside for den liberale og individualistiske samfundsorden, der har været dominerende op igennem 1990'erne. Afslutningsvis argumenterer Jeppe Villadsen for, at der i de senere år er sket en gradvis geninstitutionalisering af den moralske censur, hvilket særligt ses i debatten om seksualitet i det offentlige rum. Her fremhæver Villadsen med en vis spidsfindighed, at megen af den hensyntagen til børn, som fremføres i den offentlige debat, kan tolkes som et udtryk for blufærdighed fra de voksnes side, som skjules i hykleri (p. 136).

Jeppe Villadsens fremstilling udmærker sig ved den omfattende gennemgang af retspraksis vedrørende fortolkningen af Grundlovens § 77, som viser, hvordan ytringsfriheden konkret er blevet afvejet i forhold til andre hensyn i nyere tid. Det giver en – i forhold til det seneste års ophedede debat – tiltrængt mulighed for at perspektivere Muhammed-krisen og en række politikeres, forskeres og andre meningsdanneres udtalelser i forbindelse med krisen. Ud over den perspektiverende effekt, som dette valg får, undgår Jeppe Villadsen også at reartikulere krisen som en del af et „civilisationernes sammenstød“ eller – som det har været nævnt af fremtrædende danske politikere – et sammenstød mellem vestlig sekularisme og islamisk fundamentalisme. Jeppe Villadsen ser sagen om Muhammed-tegningerne som et led i en kontinuerlig afprøvning af ytringsfriheden, som har forløbet gennem i mange år, men er blevet intensiveret i takt med, at individet og dets rettigheder i det senmoderne samfund fremstår som stadig mere ukrænkeligt.

Bogen ligger i et gråzoneområde mellem populærvidenskab og videnskab, og derfor bør fremstillingsformen og de intellektuelle pointer vurderes i forhold til begge disse genrer. Fra et populærvidenskabeligt perspektiv er bogen uundværlig. Den er tilgængelig for et bredt publikum og behandler en problemstilling, som i fremtiden hyppigt vil blive aktualiseret. I forhold til den videnskabelige debat, som blandt andet er blevet initieret under Københavns Universitets satsningsområde „Religion i det 21. århundrede“, falder den essayistiske stil og hyppige anvendelse af dramatiserende sprogbrug på bekostning af klarhed og begrebsmæssig præcision dog i øjnene. Fra et videnskabeligt perspektiv kunne det også have været ønskeligt med et ekspliciteret normativt grundlag for undersøgelsen af ytringsfrihedens legitime grænser. Jeppe Villadsen gør sig skyldig i det, han ser som typisk for litteraturen i senmoderniteten, „man iagttaget, forklarer og diskuterer, men fælder kun sjældent værdidomme“ (p. 83). Spørgsmålet, man bør stille i forlængelse af denne indirekte selvrefleksion, er, om forskning i den diffuse, selvrefleksive senmodernitet overhovedet bør omtales som videnskab, hvis den skrives på samme præmisser som sit genstandsfelt.

Signe Kjær Jørgensen
Cand.scient.pol.

Modtagne bøger

- All, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, Bergen: Fagbokforlaget 2007.
- Ehrenreich, Michael, *Hillary – En amerikansk historie*, København: Gyldendal 2007.
- Gerdes, Christer, *Determination of Net Transfers for Immigrants in Germany*, København: The Rockwool Foundation Research Unit 2007.
- Giddens, Anthony, *Europa i globaliseringens tidsalder*, København: Hans Reitzels Forlag 2007.
- Held, David; Kaya, Ayse (eds.), *Global Inequality*, Cambridge: Polity Press 2007.
- Internasjonal politikk, Nr. 3 2007*, Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2007.
- Jensen, Carsten Strøby, *Arbejdsmarkedsrelationer i Danmark – fra konfliktbaseret konsensus til konsensusbaseret konflikt*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2007.
- Knudsen, Tim, *Fra Folkestyre til Markedsdemokrati – Dansk Demokratihistorie efter 1973*, København: Akademisk Forlag 2007.
- LaGro, Esra; Jørgensen, Knud Erik, *Turkey and the European Union – Prospects for a Difficult Encounter*, Hampshire: Palgrave Macmillan 2007.
- Poulsen, Niels Bo, *Den store Fædrelandskrig - Statsmagt og Mennesker i Sovjetunionen 1939-1955*, København: Høst og Søn 2007.
- Raadschelders, Jos C. N.; Toonen, Theo A. J.; Meer, Frits M. Van der, *The Civil Service in the 21st Century – Comparative Perspectives*, Hampshire: Palgrave Macmillan 2007.
- Tilly, Charles, *Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press 2007.

Abstracts

Kasper Lippert-Rasmussen

Discrimination: The concept and (im)morality of discrimination

Social problems and inequalities are often seen as reflecting discrimination. Yet, it is far from clear what exactly discrimination is and, thus, not clear exactly what makes discrimination unjust. The article addresses these two issues. I defend the relatively uncontroversial thesis that discrimination is essentially a matter of differential treatment of a particular sort. However, there are different views, all of which have some support in ordinary language use, as to exactly which kind of differential treatment constitutes discrimination. On this basis I delimit a concept of discrimination which seems useful to employ from the point of view of a moral evaluation of discrimination. It is shown that, given certain influential moral views, it can hardly be argued that discrimination in this sense is always morally problematic (even if it tends to be the latter). By way of illustration: If, as it is often said with good reason, discrimination is morally problematic insofar as it increases inequality, it follows that discrimination that reduces inequality of opportunity is not morally problematic (or, at least, if it is, this is for some other reason).

Sune Lægaard

Justifications for Freedom of Expression and Its Limits

What reasons are there for freedom of expression and for particular limits to this freedom? The official rationales for the Danish laws on blasphemy and hate speech are sketched, and three general justifications for freedom of expression are considered with respect to whether they permit limitations of this freedom. The so-called harm principle is then discussed, which is often assumed to preclude limits on freedom of expression such as those found in the Danish ban on hate speech. The harm principle does not preclude such limits, however, but a full defense of the ban requires a broader justification, and recognition of the equal worth or status of minorities is considered as a possible candidate. On this basis the case of the Danish Mohammad cartoons and the Danish public prosecutor's refusal to raise charges of hate speech against *Jyllands-Posten* is discussed.

Morten Ebbe Juul Nielsen

The Headscarf Ban: Political-Moral Considerations

What legitimate arguments or reasons could lie behind a ban of the Muslim headscarf in certain contexts (and similar laws)? One main purpose of the article is to make clearer which considerations, morally and empirically, are relevant from the moral point of view when we evaluate such legal and political moves. A distinctively liberal (although not uncontroversially so) theory of moral relevance is sketched. The theory takes its outset in moral individualism (the idea that only individuals count; all other considerations are instrumental and derivative), well-being, the distribution of well-being and autonomy. Thereafter, a string of arguments *pro et contra* a ban is analyzed. The article concludes that even if a ban is justified on the grounds of a liberal political morality, the values such an argument must seek to defend (i.e. individual well-being and autonomy) are better promoted or defended by other means.

Søren Flinch Midtgaard

„Fristaden Christiania“ – normative perspective

A number of exceptions to general rules pertain to the Danish utopian or intentional micro-society Christiania. The normative properties of these exceptions may be assessed by reference to three central moral perspectives, to wit, Kant's moral theory, rule consequentialism and act consequentialism. According to the two former perspectives the exceptions in question are morally bad. Relying on the latter, however, gives rise to the view that the exceptions are acceptable, perhaps even required. The conflicting answers to this case reflect a tension between two fundamental moral intuitions.

Om forfatterne

Kasper Lippert-Rasmussen, dr. phil., D.Phil. fra University of Oxford, lektor i filosofi, KU. Af publikationer kan nævnes *Det Retfærdige Samfund* (m. N. Holtug og K. Kappel) og *Egalitarianism. New Essays on the Nature and Value of Equality* (m. N. Holtug (red.)), Oxford University Press (forthcoming)) samt talrige artikler i internationale fagtidsskrifter, blandt andre *Ethics*, *Philosophy & Public Affairs*, *Politics, Philosophy, and Economics*, og *Journal of Political Philosophy*. E-mail: lippert@hum.ku.dk

Morten Ebbe Juul Nielsen, ph.d., amanuensis, Filosofi, Københavns Universitet. Universitetets Guldmedalje 1999. Har udgivet en lang række artikler, primært i politisk filosofi, men også i virksomhedsetik, normativ etik m.m. Reviewer for *Synthese*, kommentator for *Weekendavisen*, redaktør af *Political Questions* (2006) og *Legal Philosophy – 5 Questions* (2007.) E-mail: mejn@ruc.dk

Sune Lægaard, ph.d. i filosofi, forsker i multikulturalisme og nationalisme ved Center for studier af lighed og multikulturalisme, Københavns Universitet. Udgivelser omfatter “Feasibility and Stability in Normative Political Philosophy: The Case of Liberal Nationalism”, *Ethical Theory and Moral Practice* 9(4), “Liberal Nationalism and the Nationalisation of Liberal Values”, *Nations and Nationalism* 13(1), og “David Miller on Immigration Policy and Nationality”, *Journal of Applied Philosophy* 24(3). E-mail: laegaard@hum.ku.dk

Søren Flinch Midtgaard, lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Hovedinteresse er politisk filosofi. Har publiceret i *Politica*, *Filosofiske Studier*, *Analyse & Kritik*, *Acta Politica* og *Journal of Applied Philosophy*. E-mail: midtgaard@ps.au.dk

Politicas ph.d.-serie

Michael Bang Petersen, *Straf eller rehabilitering?* – Et studie i evolutionspsykologi, følelser og politisk holdningsdannelse. Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Lene Mosegaard Søbjerg, *UN Trusteeships – A tool of Order and Solidarity in Contemporary International Society*. Pris: 75,00 DKK inkl. moms

Mads Leth Felsager Jakobsen, *Når usikkerheden er størst ...* – En analyse af idéer, EU-krav og globaliseringens betydning for liberaliseringsprocesserne i de danske sektorer for telekommunikation og elektricitetsforsyning. Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Peter B. Mortensen, *The Impact of Public Opinion on Public Policy – A Study of Why, When, and How Agenda Setting Matters*. Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Anders Branth Pedersen, *Fra landvindingspolitik til naturgenopretningspolitik – Policy-netværks magt og forandring* – Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Pia Vedel Ankersen, *Den politiske legitimitets oprindelse* – En fodnote til Easton. Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Jakob Linaa Jensen, *Den virtuelle kaffestue* – Deliberation og demokratisk inklusion i politiske debatter på internettet. Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Rune Stubager, *The Education Cleavage – New Politics in Denmark*. Pris: 125,00 DKK inkl. moms

Lotte Bøgh Andersen, *Offentligt ansattes strategier* – Aflønning, arbejdsbelastning og professionel status. Pris: 50,00 DKK inkl. moms

Anne Binderkrantz, *Magtens midler* – Danske Interesseorganisationer og deres indflydelsesstrategier. Pris: 50,00 DKK inkl. moms

Gitte Sommer Harrits, *Hvad betyder klasse?* – En rekonstruktion af klassebegrebet med henblik på en analyse af sammenhængen mellem klasser og politisk deltagelse i Danmark. Pris: 50,00 DKK inkl. moms